

Møte tirsdag den 13. januar 2009 kl. 10*Valg av settepresidenter*

President: Carl I. Hagen

Dagsorden (nr. 40):

1. Innstilling fra familie- og kulturkomiteen om representantforslag fra stortingsrepresentantene Øyvind Halleraker og Olemic Thommessen om endring av bruksnavn uten grunneiers samtykke (Innst. S. nr. 124 (2008–2009), jf. Dokument nr. 8:58 (2007–2008))

2. Interpellasjon fra representanten Dagrun Eriksen til forsknings- og høyere utdanningsministeren:

«Studenters rettigheter ved sykdom er dessverre mangelfulle og svært lite fleksible. Det gis for eksempel i dag kun 4 1/2 måneds sykestipend i året, og kun de under 26 år kan få rehabiliteringspenger, og da kun i spesielle situasjoner. Studenter over 26 år faller ikke inn under kriteriene for rehabiliteringspenger, midlertidig uføretrygd eller attføring dersom de blir syke i løpet av studietiden. Det er heller ikke mulig å være deltids sykemeldt. Man må for å motta sykestipend være helt studieufør, det vil si ute av stand til å følge undervisning, studere hjemme, levere oppgaver eller delta på eksamen i den tid man er syk. Dette gir seg utslag i unødvendige forsinkelser og manglende fullføring av studiene. Målet må være at ingen studenter skal ha bekymringer knyttet til sin studiehverdag, verken på grunn av fysiske eller psykiske plager.

Hva vil statsråden gjøre for å gi bedre rettigheter til studenter ved sykdom?»

3. Referat

Presidenten: Representanten Trine Skei Grande, som har vært permittert, har igjen tatt sete.

Den innkalte vararepresentanten for Hordaland fylke, Sigrid Brattabø Handegard, har tatt sete.

Det foreligger fire permisjonssøknader:

- fra representanten Ågot Valle om sykepermisjon fra og med 13. januar og inntil videre
- fra representantene Torfinn Opheim, Kari Lise Holmberg og Øystein Djupedal om permisjon i tiden fra og med 14. januar til og med 3. april – alle for å delta på sjefskurs ved Forsvarets høgskole

Etter forslag fra presidenten ble enstemmig besluttet:

1. Søknadene behandles straks og innvilges.
2. Følgende vararepresentanter innkalles for å møte i permisjonstiden:
For Hordaland fylke: Audun Bjørlo Lysbakken
For Rogaland fylke: Unn Therese O. Sørensen
For Telemark fylke: Torbjørn Røe Isaksen
For Sør-Trøndelag fylke: Ingvild Vaggen Malvik
3. Torbjørn Røe Isaksen innvelges i Lagtinget for den tid han møter for representanten Kari Lise Holmberg.

Presidenten: Presidenten vil foreslå at det velges to settepresidenter for Stortingets møter i dag og i morgen – og anser det som vedtatt.

Presidenten vil foreslå Anders Anundsen og Solveig Horne. – Andre forslag foreligger ikke, og Anders Anundsen og Solveig Horne anses enstemmig valgt som settepresidenter for dagens og morgendagens møter.

Representanten Jan Tore Sanner vil fremsette et representantforslag.

Jan Tore Sanner (H) [10:03:00]: På vegne av stortingsrepresentantene Svein Flåtten, Linda C. Hofstad Hellesland, Torbjørn Hansen og meg selv vil jeg legge frem forslag om å legge til rette for at flere ansatte kan bli medeier i egen bedrift.

Presidenten: Forslaget vil bli behandlet på reglementsmessig måte.

Sak nr. 1 [10:03:25]

Innstilling fra familie- og kulturkomiteen om representantforslag fra stortingsrepresentantene Øyvind Halleraker og Olemic Thommessen om endring av bruksnavn uten grunneiers samtykke (Innst. S. nr. 124 (2008–2009), jf. Dokument nr. 8:58 (2007–2008))

Presidenten: Etter ønske fra familie- og kulturkomiteen vil presidenten foreslå at taletiden blir begrenset til 5 minutter til hver gruppe og 5 minutter til statsråden.

Videre vil presidenten foreslå at det blir gitt anledning til tre replikker med svar etter innlegg fra medlemmer av Regjeringen innenfor den fordelte taletid.

Videre blir det foreslått at de som måtte tegne seg på talerlisten utover den fordelte taletid, får en taletid på inntil 3 minutter. – Det anses vedtatt.

Trine Skei Grande (V) [10:04:29] (ordfører for saken): Ved første øyekast kan noen kanskje tro at dette ikke er en viktig sak, eller at det er en sak som ikke vekker engasjement. Det er helt feil. Dette er en veldig viktig sak. Saken er kanskje ikke veldig stor, men den angår veldig mange, og de som jobber med saken, har opplevd at dette gjelder et veldig viktig og stort tema.

Jeg er glad for at vi har klart å oppnå enighet mellom alle partiene i Stortinget i en slik sak, og jeg er også veldig glad for at vi har klart å komme videre med de to elementene som vi har løftet. Vi har jobbet ganske grundig med saken – mye grundigere enn man vanligvis gjør med et Dokument nr. 8-forslag. Vi har hatt en høring, og vi tror nok at både fagmiljøet og de berørte partene føler at de har hatt muligheten til å komme i kontakt med politikerne med sin argumentasjon.

Saken gjelder navneloven. Navneloven er det brei enighet om i Stortinget. Det er også brei enighet om at vi skal ha en navnelov, at vi skal tilstrebe en lik stavemåte, og at det er viktig at vi har prosesser rundt det å stave og skrive navn på en riktig måte i landet vårt. Det som vi løfter i denne saken, er det som går på gårdsnavn. Der er det to elementer som vi har ønsket å løfte. Det første går på at mange har navnet sitt fra f.eks. en gård. Navn, språk og identitet henger nært sammen for oss mennesker. Jeg vet om mange som har reist verden rundt for å se det stedet hvor man har navnet sitt fra. Vi har mange amerikanske slektninger som hvert år reiser til Norge for å se det stedet som de har navnet sitt fra. Det betyr at navn og identitet henger nært sammen, og når noen da endrer det, må også folk få føle at rettsprinsippene gjelder på det området.

Det er egentlig litt større rammer rundt denne saken. For Venstre – og for meg som Venstre-representant, som har veldig mange språkforskere i mine rekker, vil jeg gjetten – har det siden partiet ble stiftet for 125 år siden – om noen dager – vært viktig å kjempe imot at ett fagområde skal ha monopol på hva som er rett og galt i forhold til rettsoppfattelsen i samfunnet. For meg henger dette sammen med Venstres kamp mot at en embetsmannsstat skulle bestemme, men det henger også sammen med tankegangen rundt hvorfor vi f.eks. skal ha en jury i et samfunn, tankegangen rundt det at én faggruppe ikke skal ha monopol på hva som er rett i et samfunn. Derfor syns vi det er viktig å innføre et prinsipp om at man skal ha en ankemulighet der en også har lekmannsrepresentasjon. Det betyr at hvis du som fagmenneske har veldig god argumentasjon, skal du ha så god argumentasjon at du også skal klare å overbevise lekpersoner om at det du står for, er rett. Det er viktig at det også er en uavhengighet i ankemulighetene når det gjelder navn, som gjør at du har en uavhengighet også overfor fagområdet. Det er det første elementet her.

Det andre elementet går på at vi åpner for å beholde stavemåter fordi stavemåter også kan fortelle om et steds kulturhistorie. Det kan fortelle historien om den rare fyren, som gjerne kan være en Erasmus Montanus som velger å stave navnet sitt på en litt annen måte på grunn av sånn eller sånn. Det forteller også en viktig kulturhistorie på et sted. Vi stilte i høringen spørsmål om hvilken katastrofe som ville inntreffe hvis vi opplever at et gårdsnavn kanskje staves på en annen måte, men vi har ikke klart å få oversikt over om det ville ført til en veldig stor katastrofe.

Jeg tror nok at vi må åpne for at kulturhistorien også kan formidles ved måten navn blir stavet på, og at det også er en viktig del av kulturhistorien vår. Men jeg håper at statsråden her i dag kan avklare at det viktigste prinsippet som først må inn, er at vi får til en ankemulighet, en klagemulighet på vedtak som er gjort i endring av gårdsnavn, slik at folk føler at de har en reell, fair sjanse til å få hørt saken sin på en ordentlig måte. Det er et veldig viktig rettsprinsipp i denne saken, og jeg håper statsråden svarer at han vil komme tilbake ganske raskt i den forbindelse. Så får vi jobbe videre med hvordan vi kan utvikle en navnelov som ivaretar internasjonale konvensjoner og alle forpliktelser, men som også åpner for at kulturhistorien

formidles gjennom det at noen velger å stave et gårdsnavn på en annen måte.

Lodve Solholm hadde her teke over presidentplassen.

Olemic Thommessen (H) [10:09:39]: Stedsnavn er et viktig kulturelt fellesgods, og det er sånn sett ikke urimelig at man har lover og bestemmelser som sier noe om hvordan vi som samfunn skal forholde oss til det. Men det er også viktig at vi har et lovverk som er balansert, og som tar hensyn til dem dette angår. I dette tilfellet snakker vi om gårdsnavn, og gårdsnavn er selvfølgelig noe som også i stor grad angår de som bor på gården, de som eier gården, og kanskje særlig de som bærer slektsnavn som er sammenfallende med gårdens.

Vi har en lang og god tradisjon som knytter seg til norske gårder. Det handler om identitet, det handler om et sterkt følt forvalteransvar, og det handler ikke minst om rollen som tradisjonsbærer. De aller fleste norske gårdbrukere eier ikke sin eiendom med samme mentalitet som mange av oss som har et hus vi kanskje lett selger, eller som vi flytter fra hvis vi skifter jobb eller sånne ting. Det å overta en gård er noe som er mye mer omfattende – det handler om å gå inn i en rolle, og det handler om å bære noe videre. Det er et sterkt følt ansvar, og jeg tror at den holdningen norske gårdbrukere representerer, er den viktigste bæreren av tradisjonene videre.

Det har i enkelte miljøer vært god latin at dialekt og dialektiske former skal være det som man ser på som den primære bærer av kulturarven, ikke stavemåten. Dette standpunktet er nok i stor grad preget av det nasjonsbyggingsprosjektet Norge var igjennom på 1800- og 1900-tallet, hvor ønsket om fornorskning av stavemåter i forhold til det som altså har vært en dansk tradisjon, har vært sterkere enn kanskje selve hensynet til kulturarvperspektivet. Jeg slutter meg til saksordførers merknader om at stavemåte også sier noe om kulturarven og den historien vi har vært igjennom, og at det må være viktig å ta med seg videre.

Det å forvalte et navn er også en del av utøvelsen av en eiendomsrett, og eiendomsretten sitter dypt i norsk landbrukstradisjon. Det å ha kontroll over eiendommen sin er forutsetningen for at man også skal føle det ansvaret og det forvalteransvaret kulturelt sett som man vil bringe videre, og ethvert inngrep i eiendomsretten bør være særlig godt begrunnet. Det skal være tungtveiende samfunnsmessige, praktiske eller kulturelle behov som skal ligge til grunn dersom man skal gjøre et slikt inngrep. Det er vanskelig å se at de restriksjonsmulighetene som Kartverket har, eller det det offentlige her gjør, reelt sett er godt nok begrunnet, særlig hvis vi ser fremover i tid, når vi vil se at selve det nasjonsbyggende hensynet som vi før baserte oss på, kanskje ikke vil være like sterkt.

De som har kjempet frem denne saken, har arbeidet i mange år. Dette har vært en veldig belastende sak for noen som har fått endret gårdsnavnene sine vekk fra det som har vært slektens stavemåte. Dette har vært en stor belastning. De er sikkert glade for at vi nå forhåpentligvis kommer

frem til regler som ivaretar disse hensyn også i fremtiden. Men de har selv klagesaker som ligger til behandling. Jeg håper statsråden og departementet vil medvirke til at disse sakene nå blir lagt på is i påvente av nye regler, og at de under klagebehandlingen vil kunne bli vurdert ut fra de nye reglene vi vil få.

Modulf Aukan (KrF) [10:15:27]: Namn og stadnamn er særdeles viktige for identiteten for mange mennesker. I den sammenhengen sluttar eg meg til det som både saksordføraren og Olemic Thommessen sa no nettopp.

Når vi veit kva engasjement som ligg bak dette med stadnamn, vil eg nytta høvet til å rosa komiteen for å greia å få til merknader som er så opne at alle grupperingar kunne stilla seg bak dei. Sett i lys av kor viktig dette temaet er for mange plassar, er dette godt gjort. Det kan eg seia fordi eg ikkje var med på slutføringa i komiteen.

Lokalt nedarva uttale er i regelen det historisk eldste og rettaste. Det finst mykje interessant litteratur om emnet stadnamn. Det er nok å nemne «Norske Gardsnavne», eit verk på faktisk 20 bind. Andre land misunner oss dette. Her finn vi uttale, eldre skriftsformer og tolking.

I våre dagar vert stadnamn ofte lært på grunnlag av vegskilt, ikkje berre lokal tradisjon. Derfor er rette namn på vegskilt avgjerande viktig.

Frå eige fylke, Møre og Romsdal, har vi opplevd stort engasjement rundt endringar av namn på ferjestader. Eg hugsar tilbake til den tida da kommunestyret åleine avgjorde dette – som yngste representant og med eit etternamn som er det same som eit tidlegare ferjeleie, sit den debatten spikra i minnet. Temaet var om ferjeleiet skulle ha namn etter tettstaden ikkje langt unna, eller om det skulle vera det lokale namnet på plasseringa. Det lokale namnet vann. Slik vart det, og slik har det vore sidan.

Rettskriving kan gje endringar og ustøe former. Normalisering er problematisk når målførepreget forsvinn. Normaliseringa kan i enkelte høve gå på tvers av opphav. Da blir det historiske i dialekten øydelagt. Merknaden om klagenemnd er også i denne sammenhengen viktig.

Eit forhold dette representantforslaget synleggjer, er i det høvet det er ønske om ulike skrivemåtar på gardsbruk i ei grend med fleire gardsbruk, slik det ofte er. Dette kan gje utfordringar på fleire område, slik som bygdebokskriving, slektsgransking, vegskilting og kartsetjing. På standardkart vil det t.d. ikkje vera plass til fleire skrivemåtar der tre–fire gardar ligg jamsides. Kva for namneform skal da veljast? Kven skal avgjera dette?

Striden kring stadnamn har staten truleg sjølv lagt til rette for, i og med at ein har normalisert på tvers av målføre. Det er å håpa at dei momenta som denne saka har trekt opp, og dei signala som vert gjevne i denne debatten, vil gje departementet eit godt grunnlag for ei forbetring av lovverket på området.

Trond Lode (Sp) [10:19:28]: Eg synest saksordføraren på ein framifrå måte gjorde greie for betydninga av denne loven og det engasjementet komiteen har opplevd både frå fagmiljø og frå partane det gjeld lokalt rundt om i landet.

Eg skal berre kort gjera greie for Senterpartiets engasjement i saka.

Fyrst og fremst meiner Senterpartiet at det innanfor dagens lovverk med forskrift faktisk burde vera rom for å varetaka lokale interesser ved fastsetjing av namn. Men me har fått synleggjort nokre eksempel på at handlingsrommet ikkje vert brukt, og at grunneigarar føler at dei ikkje har vorte høyrde.

Senterpartiet legg stadig til grunn forarbeida til endringsloven av 2005 og behandlinga av han i denne salen, der omsynet til gjeldande skriveform vert teke godt vare på. Me meiner at eit namn innført på eit seinare historisk tidspunkt enn opphavleg, òg har ein kulturell verdi. Samtidig ønskjer me ikkje å opna opp for endring av gardsnamn berre basert på eit ønske frå grunneigar. Paragraf 3 skal framleis stå fast, men der det er tale om å endra ei nedervd skriveform, skal ikkje dette gjerast utan grunneigars samtykke.

Eg er glad for at ein samla komité står bak innstillinga, og eg ser fram til at Regjeringa kjem tilbake til Stortinget med ei sak i pakt med komiteens innstilling.

Statsråd Trond Giske [10:21:28]: Skrivemåten av stedsnavn har evnen til å engasjere. Ti år etter at stedsnavnloven ble vedtatt i Stortinget ble det igangsatt en evaluering av loven, og en revidert lov ble vedtatt så sent som i 2005. I februar i fjor la stortingsrepresentantene Øyvind Halleraker og Olemic Thommessen fram et representantforslag der de gikk inn for at endring av bruksnavn ikke kan skje uten grunneiers samtykke. Forslaget la grunnen for en lang og grundig diskusjon, der også departementet har deltatt gjennom to brev til komiteen av henholdsvis 5. og 29. mai 2008. Sakens kjerne har vært hvorvidt reglene om skrivemåten av gårds- og bruksnavn kan mykes opp, samtidig som vi fortsatt ivaretar kulturminnehensynet på en god måte.

Det har lenge kommet sterke signaler fra gårdeiere som har opplevd at gårds- eller bruksnavnet er blitt endret slik at det ikke lenger samsvarer med skrivemåten av slektsnavnet. Det er relevant å spørre om det i det hele tatt er en oppgave for det offentlige å gi regler for hvordan navn på privat eiendom skal skrives. Når en enstemmig komité i 2005 gikk inn for det som er dagens ordning, der det tas utgangspunkt i nedarvet lokal uttale, var det fordi gårds- og bruksnavn er av mer enn privat interesse. De er en del av vår felles immaterielle kulturarv som det offentlige har en legitim interesse av å ta vare på, og de er språklige minner fra eldre og yngre tider. En del gårdsnavn er de eldste stedsnavnene i landet.

Men navn på privat eiendom er ikke bare et offentlig felleseie. Det er også viktige for eieren og slekten. Navneformene som er fastsatt på bakgrunn av det regelverket vi vedtok i 2005, har skapt frustrasjon blant en del grunneiere.

Jeg er glad for at vi like før jul fikk en enstemmig innstilling fra kulturkomiteen i denne saken. I en sak som dette, hvor viktige hensyn som kulturminnevern og grunneiernes interesser trekker i ulik retning, er det en ekstra styrke at vi finner felles løsninger på tvers av partigruppene. I innstillingen signaliserer komiteen at den mener det

er nødvendig å utrede og endre loven, slik at kravet om at navnene skal følge gjeldende rettskrivningsprinsipper, ikke skal gjelde selve gårds-/bruksnavnet, og at kravet om ensartet skrivemåte i ulike funksjoner oppheves. Komiteen mener videre at grunneierens synspunkt bør tillegges særlig vekt ved fastsettelse av gårds- og bruksnavn.

Diskusjonen har utvilsomt vist at det er behov for å myke opp regelverket. Kulturminneaspektet ved et stedsnavn er ikke bare en bestemt uttale eller skrivemåte. Det er navnet som helhet, i sin kontekst og språklige utvikling, med forståelse, innhold og bruk, som utgjør et kulturminne. Offentlig bruk av stedsnavn er med på å bevare navnene, og det er viktig at navneformene får fram betydningen av navnet og fungerer best mulig i en praktisk sammenheng. Samtidig er det viktig at navnene har en form som folk kjenner seg igjen i og trives med. Jeg støtter derfor de endringene som er foreslått i innstillingen. Komiteens merknader vil bli fulgt opp av departementet på vanlig måte gjennom utredning og høring før vi kommer tilbake til Stortinget med et lovendringsforslag.

Som en del av debatten om skrivemåten av gårds- og bruksnavn har det også vært stilt spørsmål ved sammensetningen av Klagenemnda for stedsnavnsaker. Jeg har merket meg at komiteen anser det som nødvendig med en bredere sammensetning av Klagenemnda for å sikre en god klagebehandling, med bl.a. lekmannsrepresentasjon. Spørsmålet om sammensetningen av Klagenemnda er regulert i forskrifts form, og det er dermed ikke behov for en lovendring på dette punktet. Departementet vil så snart som praktisk mulig følge opp komiteens merknad gjennom forskriftsendring.

Presidenten: Det blir replikkordskifte.

Olemic Thommessen (H) [10:25:23]: Jeg er glad for at Regjeringen og regjeringspartiene har hatt en konstruktiv innfallsvinkel til denne saken. Jeg er også glad for at statsråden nå i sitt innlegg er imøtekommende overfor våre felles merknader.

Nå er det altså slik at en gruppe grunneiere har klagesaker liggende. Det har vært en lang og ganske tornefull vei, og det ligger kanskje an til at disse sakene også havner i domstolene. Det tror jeg ikke vil være spesielt tjenlig verken for saken eller, i særdeleshet, for dem dette angår.

Jeg lurer på om statsråden vil ta noe initiativ – eller om han iallfall kunne tenke seg å appellere til Kartverket – til å legge disse klagesakene på is, slik at klagesakene kan ses i lys av de nye reglene som nå formodentlig vil komme.

Statsråd Trond Giske [10:26:29]: Jeg føler meg trygg på at Kartverket har lest komiteens innstilling, at de kommer til å følge debatten i dag nøye, at de er klar over at det er endringer på gang, og også at Klagenemnda kan komme til å bli endret raskt. Så jeg tror at signalet fra representanten Olemic Thommessen, som jeg gjerne slutter meg til, om at man bør vise tilbakeholdenhet med å behandle saken inntil man har fått endringer på plass, blir fulgt opp av Kartverket.

Presidenten: Fleire har ikkje bedt om ordet til replikk.
– Dei talarane som heretter får ordet, har ei taletid på inntil 3 minutt.

Olemic Thommessen (H) [10:27:22]: Jeg skal fatte meg i korthet, for dette er jo en sak som nå faller godt på plass. Men jeg vil bare komme med en liten kommentar til Senterpartiets innlegg. Det forbausset meg litt, fordi representanten Lode sa jo at han mente at dagens regelverk egentlig er ganske bra, og at det burde være rom i dagens regelverk for å imøtekomme de interessene som er i denne saken.

Nå er det slik at denne saken som nå er reist, og merkna-dene i innstillingen, faktisk anviser en annen løsning. Det er jo ikke en liten korleksjon vi nå snakker om – det er jo faktisk en helt annen tenkning som ligger til grunn, og som på en helt annen måte ivaretar eiendomsrettsperspektivet, enn det som ligger inne i dagens lovverk. Etter Senterpartiets innlegg finner jeg grunn til å understreke det poenget, for selve eiendomsrettsperspektivet i dette er faktisk et ganske viktig element, som jeg også hadde forventet at Senterpartiet hadde – skal vi si – stått opp for i forhold til de erfaringene som vi nå har hatt med de konkrete sakene som ligger til grunn for at dette forslaget kom opp.

Vi behøver ikke dra opp noen stor debatt rundt dette, men jeg synes altså at det er viktig å fastslå det perspektivet. Det er også grunn til å understreke at våre felles merknader faktisk staker ut en annen kurs enn den som ligger i dagens lovverk.

Trine Skei Grande (V) [10:29:22]: Jeg har til slutt, som saksordfører, bare lyst til å komme med noen bemerkninger.

For det første vil jeg si at jeg er veldig glad for statsrådens innlegg, og det er det jo ikke så ofte jeg er, så derfor finner jeg behov for å bemerke det når det skjer. Jeg synes innlegget var både presist og godt, og at det ivaretok komiteens behandling veldig godt.

Men det som jeg tror det er viktig å få understreket her, er at vi i dag har løftet spesielt gårdsnavn – det betyr ikke at det er et flertall i denne salen som ønsker å få fjernet navneloven. Det synes jeg det er viktig å bemerke, fordi det er faktisk de som er glad i en lov, som skal reformere en lov. Den motstanden som var i ferd med å bygge seg opp i forbindelse med de overgrepene som folk følte at denne loven medførte for dem som enkeltpersoner, mener jeg faktisk var med på å undergrave hele tankegangen rundt det å ha en navnelov. Får ikke vi, som er opptatt av at vi skal ha en navnelov, til reformer som imøtekommer de borgerne som føler seg tråkket på av en lov, er vi også med på å undergrave loven.

Ivar Aasen sa det en gang omtrent slik: Me trur det skal ganga så fort fram med noko stort, men så snart noko stort er nådd, kjem det snøgt noko smått. Det handler nok her litt om at vi tar noen store grep for å ordne opp i de store tingene. Men det er de små borgerne som blir tråkket på, man skal ta hensyn til og endre loven for når vi ser at det går i helt feil retning. Her synes jeg at Stortinget har tatt et stort nasjonalt grep som for noen vil få følger som føles

urettferdige. Da må vi korrigere kursen overfor dem som føler at det blir urettferdig.

Trond Lode (Sp) [10:31:21]: Eg skal prøva å unngå å gjera dette til ein parade opp og ned av talarstolen. Eg føler berre behov for å gi til kjenne at eg er heilt einig med Olemic Thommessen i det han her seier, at dette forhåpentlegvis er ei heilt klar forbetring når vi ser kva Regjeringa kjem tilbake til Stortinget med.

Eg prøvde å gi uttrykk for ein slags skuffelse, for då eg gjekk gjennom forarbeida til den førre lovendinga, kunne eg heilt klart sjå at det var eit poeng for Stortinget at ein skulle leggja særleg vekt på grunneigars synspunkt, og at det ikkje skulle gjerast endringar utan at det var heilt pre-kære argument og grunnar for det. Så det eg sa, var meir eit uttrykk for at den praksisen som har vore, kunne vi gjerne ha vore forutan.

Presidenten: Fleire har ikkje bedt om ordet til sak nr. 1.

(Votering sjå side 1786)

Sak nr. 2 [10:32:27]

Interpellasjon fra representanten Dagrun Eriksen til forsknings- og høyere utdanningsministeren:

«Studenters rettigheter ved sykdom er dessverre mangelfulle og svært lite fleksible. Det gis for eksempel i dag kun 4 1/2 måneds sykestipend i året, og kun de under 26 år kan få rehabiliteringspenger, og da kun i spesielle situasjoner. Studenter over 26 år faller ikke inn under kriteriene for rehabiliteringspenger, midlertidig uføretrygd eller attføring dersom de blir syke i løpet av studietiden. Det er heller ikke mulig å være deltids sykemeldt. Man må for å motta sykestipend være helt studieufør, det vil si ute av stand til å følge undervisning, studere hjemme, levere oppgaver eller delta på eksamen i den tid man er syk. Dette gir seg utslag i unødvendige forsinkelser og manglende fullføring av studiene. Målet må være at ingen studenter skal ha bekymringer knyttet til sin studiehverdag verken på grunn av fysiske eller psykiske plager.

Hva vil statsråden gjøre for å gi bedre rettigheter til studenter ved sykdom?»

Dagrun Eriksen (KrF) [10:33:48]: Velferd handler om å utjevne forskjeller mellom ulike grupper i samfunnet. Studentvelferd handler om at alle som vil, skal kunne ta høyere utdanning. Studentvelferd er livet rundt studiene og hva som skal til for at en student skal kunne klare seg gjennom studiet.

Kvalitetsreformen i høyere utdanning ble gjennomført med bl.a. det formål å sikre en bedre gjennomstrømning i høyere utdanning og om mulig å gjenreise heltidsstudenten. Det skal være tettere oppfølging av den enkelte, sterkere grad av tilbakemeldinger underveis og mer obligatorisk undervisning. Dette er en svært viktig reform, både med tanke på kvaliteten på den kunnskap som den enkelte student sitter igjen med etter endt utdanning, og

med tanke på å få flest mulig ut i arbeidslivet på normert tid.

Jeg tror imidlertid det er et felles problem med alle reformer som vi vedtar og gjennomfører, at de har som mål å oppnå sterkere grad av effektivisering. Vi glemmer lett at ikke alle passer inn i en strømlinjeformet mal. Livet forandrer seg, og forutsetningene en har i møtet med studiene, kan også endre seg. Det er viktig at vi klarer å lage systemer som fanger opp den enkelte, og som er mest mulig fleksibelt. På den måten kan vi klare å sikre at alle har lik rett til utdanning.

Studenters rettigheter ved sykdom er dessverre mangelfulle og svært lite fleksible. Det gis f.eks. i dag kun 4 1/2 måneds sykestipend i året. Etter at interpellasjonen ble skrevet er det nå kommet nye regler for arbeidsavklaringspenger, vedtatt av Stortinget den 15. desember i 2008. I utgangspunktet skal arbeidsavklaringspenger «kunne gis til studenter som har behov for aktiv behandling for å kunne gjenoppta studiene».

Spørsmålet er da hva slags tilbud som kommer til studenter som er for syke til å ta utdanning, men som samtidig i større grad har behov for å hvile og bli friske fra sykdom mer enn aktiv rehabilitering. Vil de da bli helt uten støtte?

Det forutsettes også at arbeidsavklaringspengene gis til dem som må ha «fått sin arbeidsevne nedsatt med minst halvparten, og som har behov for aktiv behandling eller arbeidsrettet tiltak».

Mange studenter vil ikke oppfylle dette kriteriet, da de ofte bare er syke uten at de er under aktiv behandling.

Et annet moment er at det heller ikke er mulig for en student å være deltids sykemeldt eller gå på aktiv sykmelding. For å kunne motta sykestipend må en være helt studieufør. Det betyr at en må være ute av stand til å følge undervisning, til å studere hjemme, levere oppgaver eller delta på eksamen i den tid man er syk. Dette kan gi unødige forsinkelser og manglende fullføring av studiene. Det er dessuten motstridende med det prinsippet en har om at den enkelte bør forsøke å være i aktivitet selv under sykdom.

Jeg tror at hvis vi hadde fått til en større grad av fleksibilitet her, ville flere studenter kunnet unngå unødig tap av tid. For noen studenter ville det være mulig å gjennomføre deler av studiet dersom forholdene legges til rette for det. I valget mellom det å klare seg økonomisk og å gjennomføre elementer i studiet blir nok ikke valget særlig vanskelig. Alternativet blir en pause hvor kontakten med miljøet forsvinner, og oppstartsfasen etter friskmelding blir tøff. Jo lenger man er borte fra studiet, jo vanskeligere blir det å følge opp igjen det som man sluttet på da man ble syk.

Disse manglende rettighetene kan gi studentene en svært vanskelig tilleggsbelastning, nemlig bekymringer som er knyttet til økonomi. Når en i tillegg til å håndtere en sykdomssituasjon, noe som kan være krevende i seg selv, også skal slite med å få endene til å møtes, blir belastningen for en sårbar gruppe ekstra stor.

Hvis man først blir syk i en studiesituasjon, har man et begrenset sikkerhetsnett sammenlignet med arbeidstakere. I verste fall kan problemer med å opprettholde studieprogresjonen i en sykdomsperiode føre til at man mister stu-

dieretten. Dette handler bl.a. om manglende kompetanse i behandlingstilbudet og om den spesielle situasjonen som studenter befinner seg i. Det er avgjørende at studenter får lett tilgang på et behandlingstilbud som har som mål å gjenopprette ordinær studiesituasjon, hvis mulig, og så raskt som mulig.

Manglende studierett gjør også at man mister retten til å motta arbeidsavklaringspenger for å kunne komme tilbake til studiene. I regelverket for arbeidsavklaringspenger er det spesifisert at det kun er studenter som skal ha mulighet til å kunne få arbeidsavklaringspenger for å gjenoppta studiet. Da har vi et problem, for «student» er en fast definisjon i lovverket, og hvis man mister studieretten, kan man også miste retten til støtte. Jeg mener derfor at det er behov for å klargjøre begrepet «student» i lovverket, og at man må kunne defineres som student også hvis man mister studieretten midlertidig som følge av sykdom.

Helsetilbudet i studentsamskipnadene er et utpreget lavterskeltilbud, i tillegg til at det skal dekke svært mange studenter. Det gjør at det også for studenter er mest hensiktsmessig å være tilknyttet fastlegesystemet.

Jeg tror det kan være behov for å vurdere om ikke vertskommunene bør ha ansvaret for å tilby en mer omfattende helsetjeneste til alle studenter som bor i kommunen under utdanning. Det bør i tillegg til legebehandling omfatte psykisk helsetjeneste.

Vi må sikre at studenttallene også blir regnet inn i finansieringen av fastlegeordningen hvis de ikke allerede er det.

Utdanningsinstitusjonene bør fortsatt kunne tilby en helse- og rådgivningstjeneste gjennom samskipnadene. Den vet vi fra tidligere debatter her i salen er av varierende kvalitet ved de forskjellige studiestedene, og det vil være viktig for denne gruppen.

Norsk Studentunion møter disse problemstillingene ofte gjennom den ombudsrollen de har for studentene. Et eksempel som NSU har fått, er en student som ble syk midt i studiet, og som kort sagt ikke hadde krav på noen form for offentlig hjelp. Studenten ble syk i november og jobbet med å få penger fra Nav i ett års tid. Etter å ha ventet lenge på saksbehandlingen og fått forventninger om at en oppfylte kriteriene for rehabiliteringspenger, fikk vedkommende et endelig avslag. Det var tydelig at det ikke handlet om saksbehandlingen, men om regelverket. Derfor mener jeg at det er vår plikt å få endret regelverket slik at studenter faktisk har gode og forutsigbare rettigheter ved sykdom.

Det er ulike tiltak som kan settes i gang for å gi større fleksibilitet og bedre forhold for syke studenter. For det første bør studenter kunne få sykepenger fra Lånekassen det første året de er syke, med grunnlag i satsene i folketrygden.

Jeg nevnte at en fra Lånekassen har rett til maksimalt fire og en halv måneds sykestipend. Men man må ha vært syk i starten av semesteret for å ha rett til å få støtte. Utover det har man ikke rett til støtte fra Lånekassen. Etter det kan man søke om arbeidsavklaringspenger, men dette er i større grad tilpasset at man skal komme i arbeid, enn at man skal fullføre en utdanning. Mange studenter vil

heller ikke oppfylle kriteriet om at man må ha behov for aktiv behandling eller arbeidsrettede tiltak. Konsekvensen vil være at man ikke får noen støtte utover sosialhjelp. Det vil også være avgjørende at institusjonene og Lånekassen viser fleksibilitet i forhold til syke studenter, slik at ikke alt stipend forsvinner dersom man klarer å ta noen studiepoeng mens man er syk.

For det andre må studenter få nødvendig informasjon om sine rettigheter ved sykdom. Her bør det være et eget kontor som studentene kan henvende seg til ved den aktuelle utdanningsinstitusjonen. Et eksempel vi har fått, er at en student ringte til Nav, som gav klar beskjed om at de ikke kjente til rettighetene for studenter.

I stor grad er informasjonen god der man har en velutbygd studenthelsetjeneste, noe som i realiteten betyr Oslo. Her er legene eksperter på studentrelaterte plager. Jeg mener i utgangspunktet at utdanningsinstitusjonene bør ha samme ansvar for sine studenter som en arbeidsgiver har for sine ansatte.

Jeg har tidligere tatt opp situasjonen til studenter som har fått barn eller venter barn i studietiden, og for studenter med psykiske helseproblemer. I dag er det situasjonen for studenter som opplever å bli syke i studietiden, jeg tar opp. Fellesnevneren for alle tre sakene er at systemet er for lite fleksibelt. Nå har vi begynt på jobben med å bedre forholdene for studenter i forbindelse med graviditet. Jeg håper at denne interpellasjonen vil kunne være med på å gjøre hverdagen enklere for studenter som blir syke i studietiden. Målet må være at ingen studenter skal ha bekymringer knyttet til sin studiehverdag, verken på grunn av fysiske eller psykiske plager. Hva vil statsråden gjøre for å gi bedre rettigheter til studenter ved sykdom?

Statsråd Tora Aasland [10:43:49]: Representanten Dagrun Eriksen tar opp sentrale spørsmål i sin interpellasjon. Jeg er takknemlig for hennes engasjement for studentenes velferd.

Spørsmålene blir ikke mindre sentrale ved at problemene som det vises til, berører ordninger i to departement – sykestipendordningen i mitt departement, Kunnskapsdepartementet, og ordningen med rehabiliteringspenger i Arbeids- og inkluderingsdepartementet. Jeg har derfor hatt kontakt med arbeids- og inkluderingsministeren om denne saken.

Ett av hovedformålene med utdanningsstøtteordningen gjennom Lånekassen er å legge til rette for like muligheter til utdanning, uavhengig av funksjonsdyktighet og sosiale forhold. Ordningen inneholder flere tiltak for å legge til rette for at bl.a. studenter som blir syke, skal kunne gjennomføre utdanningen. Det kan gis støtte utover det maksimale antall år som gjelder generelt, og studenter som blir forsinket i utdanningen på grunn av sykdom, kan få forlenget perioden med støtte til forsinkelse utover den generelle grensen på ett år. Studenter som har vært syke, kan også få utvidet rett til omgjøring av lån til utdanningsstipend for semestre der de har fått sykestipend.

Sykestipendordningen gjennom Lånekassen gir rett til omgjøring av lån til stipend dersom den utdanningssøkende blir syk i utdanningsperioden. Det er en del vilkår

knyttet til ordningen, bl.a. er det et krav om at studenten må være fullstendig studieufør i sykdomsperioden, slik representanten Eriksen framholder. Det er videre et krav at studenten ikke mottar ytelser fra folketrygden.

Begrunnelsen for å ha en ordning med sykestipend i studiefinansieringen er å hindre akkumulering av gjeld for personer som blir syke underveis i utdanningen, og som av den grunn ikke klarer å opprettholde vanlig studieprogresjon. Sykdommen kan gjøre at studenten blir forsinket i utdanningen, og stipendet skal kompensere for det økte opptaket av lån dette medfører.

Kravet om at studenten skal være helt studieufør i sykdomsperioden for å få sykestipend, har skapt oppmerksomhet også i media. Det har blitt pekt på at studenter som ikke klarer full studieprogresjon i perioder på grunn av sykdom, men som likevel produserer et visst antall studiepoeng i perioden, får økonomisk usikkerhet og problemer med større gjeldsbyrde på grunn av forsinkelse. Det har blitt vist til at dette f.eks. kan gjelde psykisk syke studenter som ikke klarer full studieprogresjon, og som er delvis sykmeldt.

Studenter med psykiske lidelser vil i en del tilfeller være i stand til å møte opp til forelesninger og å levere skriftlige arbeider, men uten å være i stand til å få dokumentert dette i form av studiepoeng. Videre er det ofte problematisk for studenter med psykiske lidelser å få dokumentasjon på den faktiske sykdomsperioden, fordi det f.eks. ikke kan angis et spesifikt tidspunkt for når lidelsen ble slik at studenten ikke lenger kunne studere, eller fordi studenten søker hjelp i etterkant av perioden med sykdom.

Det finnes i dag ingen kompensasjonsordning i Lånekassen som gjør at studenter som er delvis studieuføre, ikke får mer gjeld enn andre ved endt utdanning. Det er sannsynlig at det finnes en gruppe studenter som på grunn av delvis sykdom sliter med å opprettholde tilstrekkelig studieprogresjon, og som på grunn av dette pådrar seg en større gjeldsbyrde. Ifølge Lånekassen tilpasser en del av disse studentene seg regelverket ved å redusere studiebelastningen, dvs. at de går over til deltidsutdanning. På den måten unngår de forsinkelse og sikrer fortsatt støttetildeling fra Lånekassen. På den annen side blir den månedlige støttetildelingen da tilsvarende redusert, og disse studentene må finansiere den delen av livsoppholdet som ikke dekkes av Lånekassen, på annen måte, i noen tilfeller med ytelser fra folketrygden.

Utdanningsstøtten er en del av rammeverket som skal bidra til at utdanning skal kunne skje uavhengig av f.eks. funksjonsevne. Jeg ser at det kan være grunn til å se nærmere på hvordan gruppen av dem som er delvis studieuføre, uten samtidig å falle inn under trygdeordningene, blir ivarettatt i dagens sykestipendordning. Gruppen psykisk syke studenter vil sannsynligvis være representert blant disse. I en tidligere interpellasjon fra representanten Dagrun Eriksen i april i fjor om psykisk helse blant studenter ble velferdstiltak som gode helsetilbud gjennom student-samskipnadene trukket fram som viktige forebyggende tiltak, noe representanten også selv var inne på. Utdanningsstøtteordningen må i den sammenheng ses som det økonomiske sikkerhetsnettet som gjør det mulig å fullfø-

re utdanningen når sykdom får konsekvenser for studieprogresjonen. Det kan også ha en viss betydning når man starter på utdanning, å vite at det finnes ordninger i Lånekassen som vil lette muligheten for å fullføre utdanningen selv med sykdom underveis. Jeg er helt enig med representanten Dagrun Eriksen i at god informasjon må være avgjørende for studenter i slike situasjoner. Det bør vi alle kunne bidra til at samskipnadene har et opplegg for.

Rehabiliteringspenger kan ytes til personer som har vært sammenhengende minst 50 pst. arbeidsuføre i minst 52 uker. Det er et vilkår at det pågår aktiv behandling med utsikt til å bedre arbeidsevnen. Fra 2002 ble det innført en særordning for unge studenter med alvorlig sykdom slik at rehabiliteringspenger kan gis umiddelbart etter at perioden med sykestipend utløper. Ordningen gjelder for unge med alvorlig sykdom, f.eks. kreft eller psykiske lidelser. Bakgrunnen for at aldersgrensen for denne unntaksbestemmelsen ble satt til 26 år, er at de fleste da vil ha kunnet fullføre en vanlig utdanning. Det ble dessuten ansett som hensiktsmessig med samme aldersgrense som gjelder ellers i folketrygden for særskilte ytelser til unge uføre.

Med innføringen av arbeidsavklaringspenger, som skal erstatte ytelsene rehabiliteringspenger, attføringspenger og tidsbegrenset uførestønad, blir samspillet mellom utdanningsstøtteordningen og folketrygden bedret for studenter som blir syke i løpet av utdanningen.

Dagens hovedregel om venteperiode på ett år for å få rehabiliteringspenger foreslås ikke videreført. For studenter som ikke har rett til sykepenger, eller bare rett til lave sykepenger, blir ventetiden derfor betydelig redusert regnet fra det tidspunktet studenten ikke lenger har rettigheter gjennom Lånekassens sykestipendordning. Denne omleggingen vil føre til at også studenter med mindre alvorlig sykdom enn f.eks. kreft eller psykiske lidelser får rett til midlertidige ytelser til livsopphold gjennom folketrygden uten unødig opphold. Det er videre presisert at arbeidsavklaringspenger kan gis til studenter som har behov for aktiv behandling for å kunne gjenoppta studiene. Det vil i denne sammenheng av Arbeids- og velferdsetaten bli foretatt en vurdering om videreføring av den utdanningen studenten har begynt på, avbrutt på grunn av sykdom, kan regnes som et tiltak som er nødvendig og hensiktsmessig for at søker skal oppnå målet om arbeid.

Når det reises kritikk mot de sosiale ordningene gjennom Lånekassen, er det som regel manglende fleksibilitet og skjønnsanvendelse i enkeltsaker det blir pekt på, noe vi også har hørt i denne interpellasjonen. Det kommer ofte av at regelverket ikke åpner for skjønn. Hensynet til et forutsigbart og enkelt regelverk som skal forvaltes effektivt, likt og rettfærdig i en masseforvaltning som det Lånekassen driver, gjør det problematisk å ha en høyere grad av skjønnsanvendelse. Regelverket må innrettes slik at det blir en rimelig balanse mellom generelle ordninger for mange og spesielle ordninger for de få.

Kunnskapsdepartementet følger med på hvordan sykestipendordningen og andre sosiale ordninger innenfor regelverket for studiefinansiering fungerer i praksis og i samspill med annet regelverk. Jeg vil derfor vurdere be-

hovet for justeringer i regelverket for å ivareta denne balansen mellom krav til studieprogresjon og de forskjellige behov for tilrettelegging som bør finnes for at en sammensatt studentgruppe skal kunne gjennomføre studiene sine på like vilkår. Vi er i ferd med å gjøre slike vurderinger nå i forberedelsen til arbeidet med 2010-budsjettet.

Dagrun Eriksen (KrF) [10:52:57]: Jeg takker for svaret.

Jeg synes statsråd Aasland både i denne og i andre saker har tatt studentvelferd på alvor. Hun har vært villig til å gå inn i de sakene som for enkeltmennesker blir problematiske, og se på om det kan gjøres endringer i regelverket. Jeg er også glad for den positive imøtekommenheten i svaret fra statsråden.

Jeg tror at det å vurdere delvis studieuførhet og mulighet til å kunne opprettholde aktivitet er viktig, spesielt ved psykisk sykdom, som statsråden sa. Men også ved andre sykdomstilfeller kan det å begynne med gradvis aktivitet være helt avgjørende for å klare å komme tilbake. Så det er særs viktig å ha glidende overganger, fra å være helt av til å være på. Det ser man i alle andre regelverk og i alle andre støtteordninger. Også legene sier at dette er viktig for å få folk inn igjen på en god måte, og for å klare å begynne. Det er ikke alle som klarer å begynne 100 pst. fra dag én, så det å se på studieuførhet og studier parallelt er kjempeviktig.

Det vil alltid være et problem å klare å lage gode allmenne ordninger og samtidig passe på at vi tetter hullene for dem som faller igjennom. Jeg tror at på dette området trenger man å gjøre det mer fleksibelt, for livet er ikke alltid effektivt, enkelt og rettferdig. Det skjer av og til ting som gjør at det verken kjennes effektivt, enkelt og rettferdig, og som gjør at vi trenger et regelverk som slutter seg om oss, men som ikke vi må slenge oss rundt.

Det er én gruppe jeg ikke nevnte i mitt første innlegg, og det er funksjonshemmede og kronisk syke. Det å få til universell utforming og tilrettelagt undervisning for denne gruppen vil være særs viktig. Vi vet at det varierer mellom utdanningsinstitusjonene og også innenfor den enkelte institusjon. Jeg tror at det å vurdere støtteordninger for nettopp denne gruppen vil være viktig. Nå har vi veldig mange yrkesrettede tiltak overfor denne gruppen, men vi trenger også et økt fokus på studierettede tiltak for mennesker med kronisk sykdom eller funksjonshemning. Det å få lik rett til utdanning må ikke føre til at f.eks. funksjonshemmede og kronisk syke blir sittende igjen med høyere studiegjeld enn andre. Det hadde vært interessant å se, gjennom en undersøkelse, om det faktisk er sånn at mennesker med funksjonshemning eller kronisk sykdom gjennom sine studier kommer verre ut enn andre studenter i forhold til økonomi – det kan være alt fra å vente på studiemateriell til manglende tilrettelegging.

Statsråd Tora Aasland [10:56:14]: Jeg vil hevde at det har skjedd store forbedringer når det gjelder oppfølging av studenter fra Kvalitetsreformen ble innført i 2002. Ved felles hjelp og anstrengelser har vi for dem som likevel får problemer, prøvd å jenke til det regelverket vi

har og nå forsøker vi altså en annen viktig ting, nemlig å få til en best mulig samordning mellom de ulike regelverkene, dvs. innenfor trygdeordninger og alt som har med sykdom, helse og velferd generelt i befolkningen å gjøre, og det som gjelder studentene.

Målet er at alle studenter som starter på et studium, skal kunne klare å gjennomføre det, selv om de måtte bli syke underveis. Samtidig har vi, som representanten også forstår, litt ulike utfordringer i forholdet mellom et generelt regelverk, som lånekasseregelverket er, og det mer spesielle regelverket vi har innenfor helse- og sykdomsområdet. Men gjennom samskipnadene har vi et godt system her i landet for både å kunne informere og legge til rette for at det blir gode velferdstilbud til studentene.

Jeg vil også peke på den loven som nå er trådt i kraft fra årsskiftet, om antidiskriminering, som gjelder den gruppen som representanten Eriksen peker på, nemlig funksjonshemmede. Det er nå en viktig oppgave for alle studiesteder å legge til rette ikke bare fysisk, men også f.eks. når det gjelder eksamen, og når det gjelder å fullføre studier for studenter som har en funksjonshemning, og som har et dokumentert behov for spesiell tilrettelegging.

Så her er det – sakte, men sikkert – en god forbedring av situasjonen til de rundt 1 200 studentene som dette til enhver tid dreier seg om. Det er en liten del av alle studenter, men det er en meget viktig utfordring og oppgave både for regjering og for universitet og samskipnader at forholdene legges til rette slik at studentene skal kunne gjennomføre uten å tape i forhold til andre studenter.

Jeg vil gjøre det jeg kan for å bedre regelverket slik at det blir en god samordning mellom Lånekassens regelverk og helse- og sosialregelverket, og jeg vil også gjøre mitt beste for å inspirere og motivere både universitetene, høyskolene og samskipnadene til å gjøre sin del av denne viktige velferdsjobben.

Anna Ljunggren (A) [10:59:19]: Først vil jeg benytte sjansen til å rose representanten Dagrun Eriksen for et stort og viktig engasjement for studentenes trivsel og helse. Representanten har tidligere satt fokus på psykisk helse i en interpellasjon her i Stortinget.

Å være student er en midlertidig livssituasjon. Mange står på spranget inn i voksenlivet, med fast jobb, rekkehus, folkevogn og alt det andre som følger med. For mange er nok det å være student først og fremst forbundet med frihet. Til en viss grad styrer man tiden sin selv. Ønsker man å jobbe utover natten og sove utover dagen, er det ingen som nekter en det. Mange møter nok virkeligheten i døren i april-mai når eksamenstiden nærmer seg med stormskritt.

For de fleste er studietiden en periode man ser tilbake på som forbundet med glede, fest og moro, selv om mange nok minnes dager og uker med nudler og ketchup etter at de siste restene av lån og stipend ble brukt opp på litervis med øl og vin på studentkroa.

Men for andre kan livet bli snudd opp ned over natta som følge av en alvorlig sykdom eller ulykke. Bare det siste året er jeg blitt kontaktet av flere som er kommet opp i slike situasjoner. Det viser for det første at vi har gode sikkerhetsnett i utdanningsstøtteordningen, fordi folk for-

venter at det ligger løsninger for akkurat dem der. I mange tilfeller gjør det også det. Men for det andre viser det at det trengs en gjennomgang av alle ordninger forbundet med sykdom midt i studietiden. De tilfellene som jeg har hørt om, har vært endringer i funksjonsevnen i forbindelse med f.eks. en trafikkulykke. For dem som er nær en bachelor- eller en mastergrad, og som har hatt planer om å gå ut i jobb bare et halvår etter ulykken, føles det urettferdig å sitte igjen med uføretrygd regnet ut fra inntekten som student, spesielt hvis de tidligere har vært ute i jobb og har startet på en videreutdanning.

Målet med utdanningsstøtten gjennom Lånekassen er å gi alle lik rett til utdanning uavhengig av funksjonsdyktighet. I dag finnes det mange tiltak for at studenter som blir syke, skal kunne gjennomføre utdanningen. For å nevne noen kan det gis støtte utover det maksimale antallet år som gjelder, altså utover åtte år, og studenter som blir forsinket i utdanningen på grunn av sykdom, kan få forlenget perioden med støtte til forsinkelse utover den generelle grensen på ett år. Studenter som blir syke, kan også få omgjort lån til stipend for den perioden de har fått sykestipend.

Når livet blir snudd opp ned, kan systemet føles urettferdig og vanskelig å sette seg inn i, noe som er fullt forståelig. Det kan være vanskelig å finne fram i jungelen av regelverk som overlapper hverandre, og som krysser hverandre – som ordningene innenfor folketrygden og det spesielle regelverket for studenter.

Interpellanten fokuserte i spørsmålet sitt på ordninger som gjelder for studenter over 26 år som ikke faller inn under kriteriene for rehabiliteringspenger, midlertidig uføretrygd eller attføring dersom de blir syke i løpet av studietiden. Dette vil jeg be statsråden se spesielt på.

Ifølge levekårsundersøkelsen fra 2005 er gjennomsnittsalderen for studenter nå på 28 år. Alderssammensetningen av dem som mottar støtte fra Lånekassen, har endret seg de siste ti årene. Aldersgruppen studenter under 25 år er noe redusert, mens aldersgruppen studenter over 30 år har økt.

Dette viser at studenter er en sammensatt gruppe med mange forskjellige behov. Det finnes manglende fleksibilitet og anvendelse av skjønn i enkelte saker i arbeidet til Lånekassen. Men som statsråden sa, vil det i en forvaltning som Lånekassen, med et forutsigbart og enkelt regelverk som skal forvaltes effektivt, og der alle skal behandles likt og rettferdig, være vanskelig å utøve skjønn.

I Norge har vi sikkerhetsnett som fanger opp innbyggerne våre hvis noe skulle gå galt. Dette mener jeg er noe av det viktigste i den norske velferdsmodellen. Spesielt når det gjelder de svakeste, bør vi være på vakt og sikre at ingen faller mellom to stoler. Regelverket for studenters rettigheter ved sykdom er sammensatt. Jeg ser klart utfordringer i dagens system knyttet til de problemstillingene interpellanten tar opp, og jeg vil be statsråden om å se nærmere på dette.

Ine Marie Eriksen Søreide (H) [11:03:27]: Jeg vil først få takke interpellanten for å reise en viktig problemstilling.

Studiestøtte og rammeverket rundt studenter er jo på mange måter ryggraden i det høyere utdanningssystemet vårt, nettopp fordi ingen skal hindres i å ta høyere utdanning på bakgrunn av økonomisk situasjon.

Det er bred politisk enighet om at det er viktig å legge til rette for at alle studenter skal kunne fullføre sin utdanning. Det er veldig mange studenter som ikke helt tenker over hvilke ordninger som fins, før de står midt oppe i det og har behov for noen av de ordningene som er til stede. Vi skal ha gode ordninger som gjør at studenter som rammes av sykdom under studiene, skal sikres godt økonomisk. Vi har en mer sammensatt og annerledes studentmasse nå enn før, og det må også støtteordningene ta høyde for.

I forbindelse med statsbudsjettet for 2002 ble folketrygdloven endret, slik at også langtidssyke studenter ble omfattet av reglene om rehabiliteringspenger. Reglene ble, som interpellanten pekte på i sin interpellasjon, av et bredt flertall i Stortinget begrenset til studenter under 26 år. Det er også et krav om 20 ukers arbeidsuførhet. For øvrig har reglene vært at arbeidsuførheten må ha vart i 52 uker. Aldersgrensen på 26 år ble, som statsråden var inne på, begrunnet ut fra at de fleste antas å ha fullført sin utdanning ved fylte 26 år, og også for å sikre harmoni i systemet, fordi det er samme aldersgrense som gjelder ellers i folketrygden for særskilte ytelser til unge uføre. Hensikten med vedtaket i 2002 var å sette inn et målrettet tiltak for å bedre den økonomiske situasjonen for unge som blir alvorlig syke.

Men som jeg var inne på litt tidligere, er studentmassen veldig annerledes nå. Den er langt mer heterogen, spesielt i forhold til alder. Vi begynner senere å studere, vi utdanner oss lenger, og vi har både en helt annen familiesituasjon og andre ting som gjør at studentene i dag er annerledes enn før. Normalstudenten fins egentlig ikke lenger. Et annet aspekt som er viktig å tenke på i denne sammenheng, er at vi går inn i nedgangstider, noe som betyr at stadig flere som er godt over 26 år, sannsynligvis vil søke seg til høyere utdanning for å omskolere seg. Det betyr at vi kommer til å få flere inn på høyere utdanningsinstitusjoner som overstiger aldersgrensen på 26 år.

Rett før jul avgav arbeids- og sosialkomiteen Ot.prp. nr. 4 om lov om endringer i folketrygdloven og i enkelte andre lover. Det ble vedtatt at de tidligere folketrygdtytelsene rehabiliteringspenger, attføringspenger og tidsbegrenset uførestønad erstattes med ny tidsbegrenset inntektssikring. Det ble også vedtatt å ta i bruk systematiske arbeidsevnevurderinger som redskap og metode for å avklare brukernes behov for arbeidsrettet bistand. Hensikten med det er å legge til rette for tidligere og tettere oppfølging av mottakeren og dermed for at flere raskere skal komme tilbake i arbeid eller arbeidsrettet aktivitet.

Som statsråden var inne på, ble venteperioden på ett år fjernet. Da var det heller ikke noe behov for å videreføre særregler for studenter. Men det betyr altså at arbeidsavklaringspenger nå også kan gis til studenter.

Interpellanten peker i sin interpellasjon på at målet må være at ingen studenter skal ha bekymringer knyttet til sin studiehverdag, verken på grunn av fysiske eller psykiske

plager. Jeg er ikke helt sikker på om vi noensinne kommer helt dit, men vi kan i hvert fall gjøre et forsøk på å gjøre hverdagen enklere når det gjelder studenter som blir syke. Da er det et poeng, som interpellanten nevner, at man i dag må være 100 pst. studieufør for å komme inn under reglene. Det harmonerer heller ikke spesielt godt med det som gjelder i arbeidslivet, for der søker man jo, så langt det er mulig, å utnytte restarbeidsevne, altså å utnytte den mulige arbeidskapasiteten man har. Og situasjonen er jo den at studenter – i en helt annen grad enn andre arbeidstakere – som blir syke, sannsynligvis tilpasser studieopplegget sitt slik at de forsinkes. De blir forsinket i studiene fordi de ikke kan få ytelse som sørger for at de kan være borte og bli friske over en kortere periode. I stedet får de et lengre sykdomsforløp, og de er borte lenger. Det er dårlig samfunnsøkonomi at vi legger opp til ordninger som gjør at studenter – uten en særlig plan – er nødt til å forlenge studieløpet sitt betydelig. Derfor er det fornuftig å se på disse reglene, slik at studenter bør kunne få støtte også når de ikke er 100 pst. studieuføre.

Helt til slutt vil jeg også nevne, når vi snakker om studentvelferd, at Studentsamskipnadens studenthelsetilbud er et viktig område å satse på. Høyre foreslo å bevilge 3 mill. kr ekstra til det under behandlinga av budsjettet. Vi ber statsråden om å se spesielt på de reglene som nå gjelder, der mange samskipnader sliter med å få ordinære drifts- og avtalevilkår med de regionale helseforetakene.

Åsa Elvik (SV) [11:08:59]: Eg vil gjerne starte med å gi honnør til interpellanten for å ta opp viktige problemstillinger – og aldri slutte å gjere det.

Statsråden har i sitt innlegg gjort greie for både ordningane i Lånekassa og grensedraginga til regelverket elles, spesielt trygdelovgivinga. I tillegg har komitéleiaren på ein ryddig måte gjort greie for dei vedtaka som blei fatta i førre stortingsperiode, under den førre regjeringa. Så her skulle vi ha alle fakta på bordet.

Lat meg starte med å seie at eg synest det er veldig bra at statsråden gir så tydeleg uttrykk for at Regjeringa vil vurdere behovet for justeringar, og at spesielt forholda for dei som er delvis studieuføre, blir trekte fram.

Fordi det er eit så høgt politisk mål at alle skal ha moglegheit til å ta utdanning, har vi i Noreg eit veldig godt system for studievelferd og andre former for studiestøtteordningar. Samskipnadene og Lånekassa er sjølvsagt dei mest sentrale her. Eg vil meine at dette handlar om politikk. Vi skal ikkje lenger tilbake enn til behandlinga av loven om studentsamskipnader for å sjå at det også er politiske forskjellar i forhold til dette, og vi hugsar dei forslaga som Framstegspartiet fremma i den saka. Så det handlar om politikk. Derfor har ein teke nokre grep i denne stortingsperioden. Det er f.eks. gjort justeringar i regelverket for studenter med barn. Men eg oppfattar at det her er nokre politiske parti som ikkje alltid er heilt på plass i forhold til dette.

Fleire har vore inne på at studentar er ei samansett gruppe, og at det er ei gruppe som endrar seg, og har endra seg dei siste åra. Gjennomsnittsalderen er no 28 år.

Ein rapport som kom for nokre år sia, viser at blant studentar er det ein større del som har dårleg psykisk helse, om ein kan bruke det omgrepet, enn i befolkninga elles. Det at studentane blir eldre, gjer også at det er fleire som har ungar. Det må ikkje vere tvil om at når studentgruppa endrar seg, må også regelverket endre seg. Eg vil seie det så sterkt som at ingenting må få lov til å utfordre ideen om at desse ordningane framfor alt er til for å sikre lik rett til utdanning. Eg trur vi alle har blitt kontakta av enkeltpersonar som har erfart at regelverket anten står i vegen for dei politiske intensjonane, eller at utøvinga av skjønn – eller kanskje heller mangelen på utøving av skjønn – ikkje har vore i samsvar med målet om at ordninga har som formål å sikre at alle skal kunne studere. Vi forstår sjølvsagt alle behovet for avgrensing til resten av regelverket i forhold til ei effektiv forvaltning, men eg synest det er bra at interpellanten tek opp dei spørsmåla ho tek opp i dag, og at statsråden responderer på den måten som ho gjer. Det betyr at her har vi eit dynamisk forhold til regelverket, og at det er ingen av oss som oppfattar at regelverket er skrive i stein.

I SV er det eit veldig stort engasjement rundt desse spørsmåla. Det kan ein bl.a. sjå på alle dei endringsforslaga som er komne inn som forslag til arbeidsprogram, som landsmøtet vårt skal vedta i mars.

Når ein ser på kjønnsfordelinga både i salen og blant dei som deltek i denne debatten, må eg slengje på eit poeng som ikkje har noko med saka å gjere, men det er i seg sjølv eit godt argument for korfor vi ikkje må kvile i forhold til å få fleire kvinnfolk inn i politikken: Tenk på alle dei viktige sakene som ikkje ville bli tekne opp om det ikkje hadde vore for kvinnfolk! Så lat meg bruke det som utgangspunkt for igjen å seie takk til interpellanten for å ta opp dette spørsmålet. Eg skal ikkje seie at det nødvendigvis har noko med kjønnet til interpellanten å gjere, men eg vil seie at dette synest eg er veldig viktig. Eg vil òg seie takk til statsråden for dei gode signala som ho kom med i svaret sitt.

Dagrun Eriksen (KrF) [11:13:27]: Det har vært en interessant runde. Jeg har lyst til å returnere en del av rosen til komiteens medlemmer i salen i dag og til statsråden for både å ha evne til å arbeide med store saker som kvalitetsreform og andre saker og også til å dukke litt ned for å se på hvordan Ola student og Kari student faktisk klarer å gjennomføre studiene – og spesielt for dem som kjenner at livet går litt i motbakke.

Til representanten Ljunggren må jeg si at jeg kjente meg igjen i forhold til nudler og ketchup – selv om jeg har litt lite realkompetanse på puben med øl og vin. Det er vel flere av oss som har hatt den erfaringen. Det er klart at hvis man i tillegg til en trang økonomisk situasjon som studenter har, opplever at situasjonen blir forverret på grunn av sykdom, blir bekymringen mer enn det at man bare har råd til nudler og ketchup – det blir veldig krevende å klare å få dette til å gå i hop. Derfor er det utrolig viktig at vi klarer å få til noen sikkerhetsnett som gjør at man har gode ordninger når ting går galt. Det er vel ofte slik at for dem av oss som har opplevd sånne ting, føles det veldig normalt at ting går galt, og at systemet rundt er utrolig vanskelig.

Det er da man hadde hatt behov for ikke å måtte kjempe imot systemet. Det tror jeg er viktig for alle, spesielt når man opplever sykdom.

Når det gjelder innlegget til Eriksen Søreide, viser det også det som statsråden var inne på, nemlig at det er behov for informasjon. Jeg vet at det er et ønske fra samskipnadene om å kunne få laget en slags kontorordning, som gjør at de kan ha svarene og hjelpe gjennom systemet, slik at det ikke skal være opp til den enkelte. Jeg ber statsråden vurdere i samarbeid med samskipnadene hvordan vi kan få til en slik god ordning.

Studentene er en sammensatt gruppe, og det er mange utfordringer. Det er krevende å få til et fleksibelt nok regelverk. Det er iallfall to konkrete ting jeg kunne tenke meg å be statsråden vurdere. Det ene er at man følger dette med arbeidsavklaringsreglene og hvordan de nye ordningene slår ut, spesielt for studenter. Jeg er glad for redusert ventetid, men det er en utfordring, som jeg nevnte i mitt innlegg, når det gjelder definisjonen av «student». Hvis man har mistet studieretten på grunn av midlertidig sykdom og ikke står definert som student, mister man retten til arbeidsavklaringspenger. Det bør vurderes om man kan bli definert som student selv om man midlertidig har mistet studiestøtten.

Til slutt er jeg glad for at man, uansett kjønn, har involvert seg i debatten. Vi har fortsatt en oppgave å gjøre, og jeg kommer til å være et lite «gnagsår» på dette feltet også i tiden framover.

Statsråd Tora Aasland [11:16:49]: Det er et faktum at antallet studenter har økt betydelig de siste tiårene. Det er et like ubestridt faktum at vi ønsker at det skal være slik. Vi ønsker også at folk skal ta høyere utdanning i fremtiden. Derfor er det viktig at vi erkjenner at studentpopulasjonen er en sammensatt gruppe, og at vi også erkjenner, som ganske riktig ble nevnt, at gjennomsnittsalderen på studenten nå er atskillig høyere enn den var tidligere. Vi vet også at mange studenter har familie og er i andre situasjoner enn en singel ungdom.

Det som er viktig for meg i tenkingen omkring ordninger for studentene, er å ta hensyn til disse demografiske utviklingstrekkene, men også å ta inn over meg – og resten av Regjeringen – at vi har en utfordring når det gjelder f.eks. utbredelsen av psykiske lidelser generelt i befolkningen, blant ungdom spesielt, men også blant studenter. Undersøkelser har vist at mange studenter sliter på dette området. Dette bakgrunnsteppet får meg til å si at det er noen ting vi spesielt må følge opp. Som interpellanten og andre som har hatt innlegg her, har understreket, må vi få til en bedre samordning av ytelsene gjennom folketrygden og ytelser som gis gjennom Lånekassen, f.eks. sykestipendet. Det er det ene. Her kreves det at man klarer å samarbeide på tvers av fagdepartement, på tvers av ulike

grenser, men det er en viktig og nødvendig utfordring for enhver myndighet.

Det andre er kanskje en spesiell vurdering av de litt strenge vilkårene som det må være i et system som skal legge til rette for generelle ordninger, som Lånekassen gjør. Jeg tenker spesielt på vilkåret om å være helt studieufør, og at man ikke kan se noen mulig fleksibilitet i at det er mange som er delvis studieføre. Der har det med psykiske lidelser vært en viktig øyeåpner for mange, for det er en lidelse som nettopp kan føre til at man kan gjøre noe, men kanskje ikke makter alt i det tempoet og omfanget som er forutsatt. Så disse forholdene vil jeg følge nøye. Som jeg sa i mitt innlegg: Vi er i ferd med å arbeide med dette, også i forbindelse med forberedelsen av statsbudsjettet for 2010.

Presidenten: Sak nr. 2 er dermed avslutta.

Etter at det var ringt til votering, sa
presidenten: Stortinget skal då votere over sakene på dagens kart.

Votering i sak nr. 1

Komiteen hadde tilrådd:

Dokument nr. 8:58 (2007–2008) – om representantforslag fra stortingsrepresentantene Øyvind Halleraker og Olemic Thommessen om endring av bruksnavn uten grunneiers samtykke – vedlegges protokollen.

Votering:

Tilrådinga frå komiteen vart samrøystes vedteken.

Presidenten: I sak nr. 2 ligg det ikkje føre noko voteringstema.

Sak nr. 3 [11:25:17]

Referat

- (102) Perspektivmeldingen 2009 (St.meld. nr. 9 (2008–2009))
Samr.: Blir send finanskomiteen.

Presidenten: Dermed er dagens kart ferdighandsama. Ber nokon om ordet i høve til § 37 a i Stortingets forretningsorden? – Møtet er slutt.